

Козак

Марко Черемшина

По знесінню дав біг красну днинку. Замикаю я шалас, беру діти навперед себе та й гайда на царинку кукурудзки підсапувати. Лиш я воринне минаю, а тут за мною хтось гей з трембіти: "Хазяю, хазяю, а йди суда!"

Я глип назад себе, а то на моїм подвір'ю вже козак на коні брикає. А брикав би тобі топір по голові! Але вертаюся. Овва! що мені зробит? Жінка та й Анничька не дома. Птаху у піддашу, а маржинку і коні у дебрах я спрятав, лиш бербеничка бринзи, та й око горівки, та й капшук тютюну в потайнику постивають. Як найде, пропало.

Але то хлоп, май-май! Шапка набакир, пушка через плечі, шабля закривлена, а на коні такого терху, як сіна на возі.

Щось він отік смішком в мене очима стріляє. Щось йому під чорним вусом білієся. Це вже добре.

— Дєдю,— каже мій Василько,— я побіжу на Бистрець 'д нені та дам знати, що у нас є кучмар.

Л моя Калинка попісніла та й за Васильком шворк, і обоє пронирили в осіці.

Нічо я дітям не кажу, бо мені встид і перед ними, і перед козаком. А в голові собі міркую, що діти добре вгадали, що моїй перекажуть, бо Гафія це у мене друга жона, май примолода, для козака не дуже безпечна. Та й ще моя Анничька, від першої небіжки, десь там обі перуть на Бистреці та най знають, най сокотяться якої придибашки.

Я на подвір'є, а карий кінь мені до чола зубами.

— Ти хазяй?

— Хазяй.

— Є де у тебе коня примістити?

— Або я знаю, чи ваш кінь увійдеся в мою стайню?

— Відчиняй!

Я отворив стайню, а козак лиш глип та й каже: "Добре!.."

— Будемо товаришами,— каже та й мене по потилиці лус!

— Дай госпідку спасувати та не хорувати,— кажу.

А він дає конині їсти та й до мене:

— Ти у лісі сховав хазяйку і доньку свою?

— Жінка, вибачте за слово, сама не своя та пішла 8 старшенькою донькою трохи до своєї нені у гості.

— Кілько дітей у тебе?

— Старшенька Анничька та й тих двійко, що в осік скочили.

— Ти чого такий марний та чорний?

— Та-бо вижу, що і ви не біленькі.

— Я три годи війну веду, а ти біля молодої жени лежиш і вигріваєшся, як кіт на

печі!

— Правда ваша, золотий мій пане!

— Уб'ю тебе, як собаку,— та й хап за шаблю.

Я зумівся.

— Уб'ю тебе зараз, коли будеш мене паном звати.

— Про це ми будемо жити,— кажу та й расту.

А він здіймає з терху фляшку та й потягнув сам гаразд, а відтак частує мене.

Я відпрошуюся, а він знов до мене: "Пий!"

Поскоромився і я, а він як не стане то колачі, то м'яса відобувати, як не стане мене гостити, аж мені сором стало. Таки так мені сором стало, що аж... Несу я дар божий до рота, але так, як крадене, як би воно мене удавити мало. Пек йому осина, думаю, чи. видів хто таке, аби гість приймав газду в його хаті, а газда аби все поховав та й аби не віддав честі? Посяг я за раквою, поклав масло, приніс з потайника бринзи, лиш не крою хліба, бо мій гей чорний та й не ялося йому стояти коло білого колача.

Частуємося і гостимося, як у храм на зимного Николи. Як тоті побратими, що на одній полонинці вирости.

— Як маю вас звати? — питаюся грешно.

— Петро Михайлович,— каже та й очима мене питався.

— Я також Петро,— відповідаю, а він зараз за покійника дедю.

— Дедя — Василь, царство їм небесне!

— Здоров будь, Петре Василевичу,— каже.

— Аби й ви здорові, Петре Михайловичу.

Гей згуста наглить мене пити, а я чую, що то не добре, та й не кваплюся. Прийде жінка та й донька, а козак горівчений в хаті, це не мудро.

Він признаєся, що він також газда, має п'ятнайцять десятин землі, має жінку Химу, має тройко діточок,— але однако горівці нема що довіряти.

ай-ко буду видіти, ци буде за дітьми та жінков банувати. Бо чоловік не світець, все до чужої запаски ласий.

Та я це собі погадав, а козак вже плаче. Видко, що ретельну правду каже.

— Не плач,— кажу,— добрішко моя, не плач, чій госпідь сітенький даст, що ти вернеш до своєї газдині на своє кресло та й діти подружиш.

А він добуває з терху шовкову шириньку та й дає мені на пам'ятку.

— Вижу,— каже,— що серце маєш добре, то зноси здоров!

Штрикнув я у піддаше, ймив курку та й гострю ніж, аби гостеві на пожиток дати. А він цапнув курочку та й пустив на царинку.

— Облиши,— каже,— нехай журиться замість тебе!

А з терху добуває м'яса вуджені, гуски печені, колачі плетені та й на стіл мече.

— Прийде,— каже,— твоя хазяйка та й донька старша та муть вечеряти.

А мені гейби окропом лице обілляв, що я тоту дарівщину приймаю.

А кітка скакіц на стіл, а я єї долонев.

А він до мене: "Пусти, нехай їсть, вона тобі уночі служить".

Але сигарок на стіні став викукувати свої години, та й кітка втекла.

А він дивиться на сигарок та й питаєся мене: "Вони ходять?"

— Ходит, але не рядом,— кажу, а сам собі думаю: "Ангіль це, не чоловік, сигаркові викає!"

Та лиш я це подумав, а він зірвався, як буря. Одну рушницю собі, а другу мені через плечі та й "Ходім!" — каже.

— Йду, братчіку, лиш най знаю куда!

А він мене в потилицю:

— Ти не знаєш куда?

Може, я вгадаю, а може, дурниці гадаю, але ще нічого не кажу. Бо як ти своєї постелі не маєш, а верхом їдеш та й красно харчуєш і горівку заживаєш, то тобі ще лишень хибує, най не кажу що. Але веду я його сутками та рагашями до яворівської Захарини. Вона на образ як мальована, борше на жидівку саманає та й красно убирався. Запаски сухозолотом сиплють іскри під саму душу. Пацьорки запрошують хоть би і присліпе око, а під біленькою сорочкою мечуться груди, як два клені у ятірі. Як говорить, то барвінком стелить, як подивиться, то в п'яти скобоче. У кругленькій ручці запашна квітка, а в другій писаний гарчик на водицю із керниці в гаю. Як іде, то ліси їй низько кланяються, гори за нею обзирають— ся. Або сяде на коника вороного у ременях штабових та й очі селу зриває. Вона прийшла в село із злісним та й живко собі під лісом побоїк поклала. Та й таки хоть що казати, ця челядина варта свій двір мати. Хочу я козака до її хати увести, а він сіпнув рукавом та й каже:

— У ліс йдемо!

— Ану, зайдім на часок, не буде жалю!

— У ліс йдемо!

— Та-бо це мудра челядина!

— У ліс йдемо!

— Вона всячину знає!

— Ні та й ні!

Твоє "ні" не дуже мене радує, бо якби ти набувся у Захарини, тогди надопевне дав би-с спокій моїй газдині та й доньці моїй, а без Захарини ти, небоже, варівкий межи челядинами!

— Над Бистрець підемо,— каже.

Коли ти Бистрець знаєш, то, віді, ти й Захарину знаєш, думаю собі та й покидаю пусту журу.

Входимо в ліс, а він ступає, як куна, легонько.

Е! це стрілець, бачу.

Йду і я злегонька, так злегонька, що чую, як дуплами потята у мами їсти правляють.

Вже ми на Бистреці, вже пушки в руках.

А він пливе, як хмарка, а мені каже стати.

Я стою, а то: грим — раз, грим — другий раз, а з гори гей би колода покотилася. Як би ліс прірвався і гатив просто на мене. Скоком прилітає 'д мені козак і грим — третій

раз.

Я дивлюся, а то медвідь коло мене перевернувся. Гадала погань, що то я його скалічив, і біг на мене. Але козак знав, що робить.

— Врубай гілля та накрій його, а завтра возом забереш собі,— каже.

А я думаю собі: ще сеї ночі заберу.

Замаїли ми вуйка та й ідемо понад Бистрець 'д горі. А сарнюк від води штрикає. А козак йому у саму грудницю: бевх! Сарнюк підштрик та й покотився на зелену траву.

— І його накрій,— каже.

Та лиш він це каже, а заяць скакіц через воду. А новак пушкою, гейби батогом, як трісне его в чоло!

— Підойми та й біля сарнюка поклади,— каже.

— Ану, даймося на млаковинку, там заяці на квасок виходять.

Підходимо збоку, а заяці не танцюють, ні. Міркую я, як ставати, але він ліпше знає. Кладе мене до першого стрілу, а сам стає на мисливській прогалині, на заячій дорозі! Чую, як лист паде. Гепнув я у отару, а заяці йому під рушницю, а він лиш: бевх та бевх!..

Буду я мати, що збирати. Та ще звір тепла, а орел вже вгорі кружляє — назирає. Ех, як не стрілить козак вгору і дивися: орла як би рукою зосягнув. Надслухаю, а орел замовк. Я глип угору, а орел бебевх на дубину, а з дубини навперед мене.

Як ти орла зосягнув у небесах, то ти маєш бути стрілець-напередовець.

А він бере орла напротив себе і говорить, як до чоловіка:

— Було, орле, козакові не довіряти, було свою орлицю на скелі крильми накривати!

"Оце має бути своїй газдині вірний-превірний газда",— гадаю собі.

А він заяця на плечі та й смієся:

— Цего,— каже,— понесу Захарині, а орла молодій дівчині.

І справивси до Захарини, а я кинувся сам звір збирати. Зробиласи мигла — треба вночі кованим возом два ра— зи обертати.

Аби козакова ручка святилася аби йому легонько ходилося, аби його ніколи головка не зболіла!

Так я йому сприяю, а ніч за очі хап. Повертаю я у ділок за кіньми та й навертаю 'д хаті. Дивлюся, а в хаті ніч, світла даст біг. Кличу я свою газдиню, кличу доньку, а хата мовчить. Я в двері, а з комори виходить моя газдиня та й мені долоню на губи. "Тихо,— шепче,— козак коло хати!" — "А де ж він?" — питаю. "Кінь у стайні, а він, либонь, у селі". Це добре, гадаю собі, що челядь пужлива, най боїтсья. "А ви вечеряли?" — питаю.

— Ми хлиснули по лижці молока та й поховалися про всяке.

— Та де будете спати?

— У коморі під замком.

— Спіть здорові, а я їду у ліс возом.

— Та тепер, коли козак коло хати?

— Він у Захарини набувається, то дома буде хиріти, лиш ви обі лягайте!

— Най від нас щезає!

"Про мене",— собі думаю та й коні запрягаю.

— Ночью миром, Гафійко-душко!

— Гости миром, Петрику любий!

Та й гайда за стрілецькою марфою.

А пес мені на груди, не проситя, ні!

— Ходи, опришку,— кажу,— меш вуйка сокотити.

Газдині з дітьми та богом у кліті ночувати, а газді лісами ляшувати.

То направці лиш три перестріли на Бистрець, а возом їхати навкруги, то улицями, то потоком, то май-май забавніше. Заки я марфу позбирав, заки вуйка розгорнув і шкіру здохмив, то й нічка пробігла.

Світає днинка лісами, а я вертаю у село.

Лиш хочу я Захарину минути, а вона коні за зубела та й 'д мені:

— Як ночували, Петрику?

— Миром, Захаринко,— кажу"

— А відки пан біг провадить?

— З млина,— кажу.

— А дома миром?

— Миром,— кажу.

— А ви, Петрику, знаєте, що сеї ночі козаки зцурікалися долів?

— Та неволя їх знає.

— То маєте це знати!

— Тепер буду знати.

— Віді, не все мете знати!

— Таже то, що чую!

— Гай-гай! — каже.

.А мене щось текло. Зарвав я кіньми та й прилітаю 'д хаті.

— Гафіє, гив, а виходи з кліті!

— Анничько, гив, поможи дєдеві фіру розборсати!

Тихо, як у печері.

Йду я до комори, а двері не замкнені. Я всередину, а тут на лудинню спить Василько й Калинка, а газдині та й Анничьки даєт біг! Ій-га. Це вже щось буде. Гадки б'ють голову, як гаджюги. Пек йому осина, де жінка й донька попрпадали? Може, досвіта маржинку напоюють? Ей де! Може, пішли трави коровам до придою. Ой ні!

Може, пішли під фігуру оченаші заговорити за того, що неприятіть уступився? Ага, уночі зостраху утекли до свахи? Ану, я зараз відознаю. Вихожу на цісарську дорогу, а війт на мості.

— Ти повдовів, саняку Петре?..

— Ага,— кажу,— десь ця пішла з доньков, віді, до мами!

— А що ми даш, що не до мами?

— Та куди ж би інде?

— Либонь, їм, братчіку, на Кути доріженька, на Кути!

- Ей спасуєте, вйточку!
 - Ба що ми даш?
 - Кажіть, вйточку, а "дековать" буде.
 - То аби-с знав, що твоя Гафія та й твоя Анничька поїхали долів з козаком чорним!
 - Хто аби так здоров, вйте?
 - Аби я так здоров,— каже вйт.
 - А вам хто це казав?
 - Мої очі мені казали: Гафія сиділа ззаду, а Анничька спереду, а козак всередині.
 - Моя Гафія та й моя Анничька?
 - Твоя Гафія та й твоя Анничька!
 - Мньоця, і сина, і духа світого!
 - Хоть і ще раз хрестися!..
- Ну, міркуйте собі, добрі люди, що то є: Козак!..